

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Лиман Ігор. Сучасний стан і перспективи досліджень з історії православ'я в Україні // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 2007. – Вип.17. – С.250-259.
2. Церква і держава мають бути партнерами // Урядовий кур'єр. – 2013. - №17. – 26 січня 2013 р.
3. Перерва В.С. Статус єпархіальних органів влади та парафіяльного священства в Київській митрополії кінця XVIII – XIX століття : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд.іст.наук : 07.00.01 Історія України / В, с. Перерва. – К., 2002. – 16 с.
4. Коптюк Ю.В. Реформи устрою Російської Православної Церкви на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) : автореф.дис. на здоб. наук. ступеня канд.іст.наук : 07.00.01 Історія України / Ю. В. Коптюк. – К., 2005. – 14 с.
5. Шугальова І.М. Модернізація єпархіальних структур православної церкви в Україні в другій половині XIX ст. // Гілея (Науковий вісник): Збірник наукових праць. Вип.8. – К., 2007. – С.208-219.
6. Белгородский А. Краткая биография Иерофея Малицкого до вступления его на кафедру Киевской митрополии (включительно) // Труды Киевской Духовной Академии. – 1900. – Август. – С.569-616.
7. Там само. – С.585.
8. Протоиерей Петр Орловский. Столетие Киевской епархии в настоящем ее составе (1 сентября 1797 – 1 сентября 1897 г.) и состояние церквей, в каком они вошли в этот состав // Труды Киевской Духовной Академии. – 1897. – Ноябрь. – С.400-419.
9. Див.: Белгородский А. Вказ. праця. – С.601.
10. Чеховский В. Киевский митрополит Гавриил Банулеско-Бодони (1799-1903 г.г.)//Труды Киевской Духовной Академии. – 1904. – Июль. – С.355-388.
11. Шпачинский Н. Историческая заметка о викариатстве Киевской митрополии в XVIII ст.//Киевские Епархиальные Ведомости. – 1898. - №11. – С.472-483.

Кузнец Т.В. КИЕВСКАЯ ЕПАРХИЯ НАЧАЛА XIX В.: ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕРКОВНО-АДМИНИСТРАТИВНОЙ СТРУКТУРЫ

На основе источников в статье прослеживается процесс формирования территории Киевской епархии и создания системы епархиального управления, которая на этапе создания унифицировалась с церковно-административной структурой Русской Православной Церкви.

Ключевые слова: Киевская епархия, Киевская духовная консистория, Духовные Правления, благочиннические округа, благочинные, митрополит.

Kuznets T.V. KYIV EPARCHY OF THE EARLY XIX CENTURY: FORMATION OF CHURCH ADMINISTRATIVE STRUCTURE

The article deals with the formation process of Kyiv eparchy territory and system of diocesan government. On the first stage of its creating Kyiv eparchy was standardized with administrative structure of Russia Orthodox Church.

Key words: Kyiv eparchy, Kyiv clerical consistory, clerical government, church district, metropolitan

УДК 930.1:94(477) “ П. Я. Стебницький, Д. Л. Мордовець ”

Л.І. Буряк

П.Я. СТЕБНИЦЬКИЙ І Д.Л. МОРДОВЕЦЬ: НА ПЕРЕХРЕСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Діяльність двох знакових постатей петербурзького середовища другої половини XIX ст. розглядається як органічна цілісність на ґрунті українських інтересів. Досліджується зумовленість наукового інтересу П. Стебницького до архіву Д. Мордовця. Публікація П. Стебницького аналізується як перша спроба вивчення громадської діяльності Д. Мордовця у контексті українського національного руху.

Ключові слова: П. Я. Стебницький, Д. Л. Мордовець, українське петербурзьке середовище, архів Д. Л. Мордовця.

У 1907 р. часопис «Україна» надрукував статтю П. Стебницького «З архіву Д. Л. Мордовцева» [1]. Скромна, на перший погляд, публікація являла багатогранний інтерес, виглядала актуальною і логічною у контексті редакційної політики тогочасної «України». Як відомо, на тому етапі часопис «Україна» проіснував лише рік і кожен з надрукованих матеріалів був не просто текстом, а виявом світоглядної позиції [2]. Концептуальні засади «України», яка продовжила справу, розпочату «Киевской стариной», вибудовувались на хвилі поживлення громадсько-політичного та культурного життя після відміни у 1905 р. царського

.....
указу про заборону українського письменства. Заявляючи про необхідність збереження духу, властивого своєму попереднику, часопис «Україна» мав залишатись науковим органом, але при цьому не обмежувався історією минулого, а широко охоплював сучасні події, декларував намір об'єктивно їх висвітлювати. Гасло редакційної політики було висловлено у вступному слові до першого тому нового видання: «Не вдаючись в національний шовінізм – з одного боку, і не розпливаючись в утопіях вселюдськості до забуття свого національного «Я» [3, с. III].

Стаття П. Стебницького «З архіву Д. Л. Мордовцева» – одна з перших спроб окреслити підходи до вивчення феномена Д. Л. Мордовцева (літературний псевдонім – Данило Мордовець), а саме тієї ролі, яку він відігравав в «українському літературному русі». Акцентуючи увагу на його архіві, П. Стебницький позиціонував цього діяча як важливу постать українського руху, котра мала зайняти чільне місце у національному пантеоні. Стаття була своєрідною «підказкою», знаком, що вказував на постать, пам'ять про яку належало плекати, а діяльність досліджувати, використовуючи масив архівних документів.

Наукова за характером стаття, має оригінальний жанр, який ідентифікований як презентація через презентацію. Представляючи громадськості образ Д. Мордовця, П. Стебницький втілює у своїх міркуваннях з приводу архіву, його структури, змістовної наповненості, історичних подій у контексті оцінки архівних документів власний талант історика і публіциста. Виступаючи в амплу дослідника, він продемонстрував знання археографічної справи, історії мистецтв, методології історичних досліджень.

Поміж тим, у статті був присутній широкий спектр різнопланової інформації, який доповнював просопографічні портрети двох непересічних постатей – Д. Мордовця та П. Стебницького, розкривав особливості стосунків між ними, їхнє ставлення один до одного, надавав більш повне розуміння атмосфери у петербурзькій громаді наприкінці XIX ст. – початку XX ст.

Але на цьому тлі постає закономірне питання з приводу мотивації звернення П. Стебницького до постаті Д. Мордовця, його діяльності та актуалізації матеріалів особового архіву. Чому цей діяч зацікавив П. Стебницького? Адже, з одного боку, багато непослідовностей, історичних неточностей, яких припускався Д. Мордовець у своїх творах, брак критичної думки та чітко сформульованого громадянського та політичного світогляду, ускладнені хиткою індивідуальною вдачею самого письменника, сформували досить неоднозначне ставлення до нього сучасників і критиків. М. Драгоманов ще у 1876 р. виніс Д. Мордовцю вирок, заявивши, що у нього «вінегрет в голові» [4, с. 30–31]. Пізніше С. Єфремов дозволив собі ще більш різку критику та безапеляційну оцінку його творчості: «автори історичних романів дуже мало тямлять власне історії, окрім Мордовця, який не тямить нічого і нікого» [4, с. 13]. Донька В. Александрова згадувала, що її батько був людиною м'якою і «цілком підпав під вплив моєї матері, що відбивалося добре на юнакові, як і завжди буває, коли жінка старше віком за юнака і не закохана в нього» [5, арк. 5]. На думку В. Александрової, світоглядні позиції Д. Мордовця значною мірою формувалися під впливом його дружини – Г. Пасхалової, яка була надзвичайно талановитою, мала блискучу пам'ять, дар красномовства, знала декілька іноземних мов.

Водночас Д. Мордовець здобув собі репутацію «глави петербурзького українофільства», був «на той час ніби за проводиря українського життя у столиці» [4, с. 4]. Він неодмінно брав участь у всіх заходах петербурзьких українців, допомагав у вирішенні різних питань, видавничих у тому числі. У 1896 р. широко відзначався ювілей творчої діяльності Д. Мордовця, який буквально «розворушив українське громадянство».

Попри те, що творчість Д. Мордовця зазнавала різкої критики, вона не була позбавлена й схвальних відгуків та позитивних оцінок відомих та авторитетних українських діячів. В одному з листів до Д. Мордовця, наголошуючи на його літературному таланті, М. Костомаров писав: «Ваша «Солдатка» превосходна, Данило Лукич! Ради Бога, пишите поболее. Вы теперь едва ли не лучшая надежда наша... Кулиш в восхищении от Ваших повестей...» [6 с. 212]. Окрім Петербурга та Києва, праці Д. Мордовця виходили у Львові. Високо оцінюючи його спадщину, І. Франко зазначав, що Д. Мордовець був «великим майстром української мови», який завжди симпатизував Україні [7 с. 43].

Можливо, саме через наявність суперечностей і протиріч феномен Д. Мордовця непросто піддавався розумінню. Проте, П. Стебницький з притаманною йому гострою проникливістю та талантом передбачення, одним з перших усвідомив, що творча спадщина

Д. Мордовця – це пласт, без якого неможливо уявити собі український культурний простір другої половини XIX ст. і який, звичайно, не можна ігнорувати, осмислюючи тогочасний український рух.

До того ж, П. Стебницький сприймав та оцінював Д. Мордовця з позицій свого життєвого досвіду, власної творчої та громадської діяльності. Їхні життєві шляхи перехрещувалися, а долі багато у чому нагадували та доповнювали одна одну. Навіть перший погляд на біографії П. Стебницького та Д. Мордовця дає підстави до такого висновку.

П. Я. Стебницький (1862 – 1923) – публіцист, письменник, перекладач, громадський і політичний діяч, понад 30 років прожив у Петербурзі, був одним з авторитетних та впливових діячів української петербурзької громади. Як стверджували дослідники, жодне українське питання у Петербурзі не вирішувалось без його участі. «...Українське громадянство, – писав Степан Сірополко, – якое спонтанічно вважало Стебницького своїм комісаром для відстоювання українських інтересів перед російською владою в столиці та переведення в життя різних починів всенаціонального значення» [8, 322].

Ім'я Данила Мордовця (1830 – 1905) у другій половині XIX ст. було вельми популярним, а сам він – людиною, як талановитою і неординарною, так і суперечливою та неоднозначною. Нащадок козацького роду, автор численних історичних романів та оповідань, котрий виявив дивовижну продуктивність на цій ниві, Д. Мордовець був відомим публіцистом, етнографом, поетом і просто талановитим популяризатором історії. Більшість його творів присвячувалась українській тематиці. Серед гучних у той час романів та історичних оповідань Д. Мордовця були «Царь и гетман», «Сагайдачний», «Тимош», «Булава и бунчук», «Крымская неволя», «Дві долі» (роман, присвячений Юрію Хмельницькому та Івану Сірку), «Гайдамаччина», «Палий» та інші, значна частина яких за відомих обставин виходила російською мовою і лише деякі – українською.

Як і П. Стебницький, Д. Мордовець тривалий час прожив у Петербурзі і так само вважався людиною високоавторитетною в українській петербурзькій громаді. Він листувався ледь не з усіма відомими українськими письменниками та громадськими діячами тієї доби. Серед його кореспондентів були П. Куліш, М. Костомаров, О. Кониський, Б. Грінченко, М. Старицький, М. Драгоманов, І. Нечуй-Левицький, М. Лисенко, Олена Пчілка, М. Коцюбинський та ін.

Жоден з шевченківських вечорів у Петербурзі не проходив без вступної промови Д. Мордовця. «Ці промови, – писав П. Стебницький, – завжди викликали ширі й гучні оплески публіки, що відносились не стільки до змісту промов, в більшості трохи шаблонного, скільки до симпатичної постаті сивого дідуся, од котрої справді віяло сороковими роками, шевченковими часами...» [1 с. 298].

Попри усі закиди, які лунали з різних сторін на адресу Д. Мордовця, ставлення до нього П. Стебницького було напрочуд виваженим, теплим і попросту людським. П. Стебницький сприймав Д. Мордовця, його творчість та діяльність у контексті суспільно-політичних процесів, характерних для російсько-імперського простору другої половини XIX ст. Не відокремлюючи Д. Мордовця від існуючої дійсності, реалій часу, П. Стебницький створив образ «симпатичного дідуся», у якому домінували такі позитивні риси, як чуйність, безкорисливість, патріотизм.

Шляхи Д. Мордовця і П. Стебницького у Петербурзі перетиналися на ґрунті спільних інтересів, у тому числі діяльності Благодійного товариства видання загальнокорисних і дешевих книг. Д. Мордовець тривалий час був главою товариства, П. Стебницький – спочатку його секретарем, а згодом – головою (1908 – 1916). Отже, фактично перейнявши справу, якою упродовж декількох років опікувався Д. Мордовець, П. Стебницький став, по суті, його наступником і послідовним продовжувачем.

Основна увага у статті П. Стебницького зверталась на документи з особового архіву Д. Мордовцева, які передавались Чернігівському музею ім. В.В. Тарновського [9]. Першим блоком автор публікації виокремив рукописи. В них, як зазначав П. Стебницький, «спеціалісти по літературним дослідям знайдуть багато матеріалів зовсім досі невідомого і цінного для історії українського слова» [1 с. 286]. На думку П. Стебницького, особливий інтерес представляли альбоми-зшитки, у які Д. Мордовець власноруч вписував твори українських письменників з друкованих і рукописних оригіналів.

Серед частини архівних рукописів варто було згадати, як вважав П. Стебницький, «докладну записку», подану начальнику «главного управління по делам печати». До цієї

.....
записки додавались оригінали листів українських письменників (Б. Грінченка, М. Коцюбинського, В. Леонтовича та ін.), які зверталися до Д. Мордовця зі своїми скаргами з приводу важкого становища української літератури та з проханням виступити на її захист. Як пише П. Стебницький: «Записка Мордовця не дає нічого в цій справі, складена на звичайних доказах, що він не раз їх виставляв в своїх полемічних статтях, але написана з глибоким почуттям і щирим запалом старого літератора» [1 с. 303].

Другим масивом документів, вартим уваги і наукового дослідження, була епістолярна спадщина Д. Мордовця, оцінена П. Стебницьким як «листовний скарб», у якому є «чимало цікавого матеріалу для історії українського руху за ці часи, характеристики його діячів і їх відносин» [1 с. 286]. Перераховувались листи до Д. Мордовця відомих українських діячів. Серед дописувачів П. Стебницький вважав за необхідне ще раз згадати представників тогочасного українського інтелектуального простору, галицького зокрема – О. Огоновського, М. Павлика, П. Барвінського, В. Гнатюка.

Особливо цінними у цьому документальному масиві, на думку автора статті, були невідомі до того часу вірші Я. Щоголева, один з яких під заголовком «Нерозумна мати» присвячувався Запорізькій Січі. Серед раритетних матеріалів епістолярної спадщини, як вважав П. Стебницький, не можна було не звернути уваги на запис вірша М. Некрасова «На смерть Шевченка». Цей вірш був написаний на поштовому аркуші рукою сестри поета Г. О. Буткевич під диктовку М. Некрасова 26 грудня 1876 р. Наводячи повні тексти окремих віршів з архіву, П. Стебницький тим самим прагнув передати духовний настрій одного з кумирів петербурзьких українців, його культурні уподобання та ціннісні пріоритети.

Цікавими епістолярними документами П. Стебницький вважав листи М. Драгоманова до Д. Мордовця, оскільки в них відбилась ціла палітра багатогранної діяльності «глави петербурзького українофільства», риси характеру та організаторські здібності. У контексті джерельного аналізу епістолярної спадщини Д. Мордовця було вдало презентовано як популярного літератора та корисного для української справи діяча, котрий зміг зберегти гарні стосунки з різноманітними, навіть протилежними за ідейними міркуваннями літературними і громадськими колами. «Мордовець, – писав П. Стебницький, – ходив і їздив, куди було треба, одягав фрак і регалії, щоб іти до председателя цензурного просити за якусь рукопис, або до канцелярії градоначальника – брати дозвіл на шевченковський вечір. Все це він робив як через те, що взагалі не вмів одмовляти людям, коли його про щось просили, так і з щирих симпатій до українського руху і з правдивої охоти допомогти тому руху, чим може» [1 с. 298].

Головну роль П. Стебницький відводив Д. Мордовцю у заснуванні «Общества имени Т. Г. Шевченко для вспомоществования нуждающимся уроженцам Южной России, учащимся в высших учебных заведениях Санкт-Петербурга». Коли серед петербурзьких українців з'явилась думка заснувати таке товариство, то альтернативною Д. Мордовцю кандидатурою для втілення цього задуму навіть не розглядалось. Він узяв на себе вирішення усіх бюрократичних питань, які стосувались отримання дозволу для заснування товариства, що розпочало свою роботу у 1898 р. Головою товариства було обрано сенатора А. М. Марковича, сина українського історика, а Д. Мордовця – товаришем голови цього товариства.

Окремий сегмент архіву Д. Мордовця складав масив документів, який представляв його як колекціонера художніх творів Т. Г. Шевченка та як близького знайомого великого українського художника і поета. Це були дві великі папки, що вмщували 15 малюнків Т. Шевченка в акварелях та сепіях. Окрім малюнків в альбомі зберігалась велика гравюра, зроблена Т. Шевченком незадовго до смерті з картини Рембрандта на сюжет «Притча о работниках». На художньому творі Т. Шевченка стояв його власноручний напис: «Якову Матвеевичу Лазаревському на украшение его Вятской юдоли приносит Т. Шевченко».

В оцінках П. Стебницького, який продемонстрував свою надзвичайно широку обізнаність з приводу художньої спадщини Т. Шевченка, хист та ерудицію історика мистецтва, художня колекція особового архіву Д. Мордовця була «артистичним скарбом», який нарешті потрапляв до Чернігівського музею.

Про справжню глибину історичних знань та розуміння суспільно-політичних процесів, фахову обізнаність П. Стебницького як археографа свідчать його підходи до ще одного важливого архівного масиву Д. Мордовця – документів історичного змісту. Вони не були безпосередньо пов'язані з його літературною та громадською роботою, але демонстрували зацікавленість письменника окремими проблемами українськими історії. «З таких речей, –

.....
писав П. Стебницький, – ми знаходимо в його архіві два дуже цікавих документи – один ... близько стосується до церковної політики російських імператорів XVIII століття на Україні: другий – цілком належить до політичної історії України XIX століття» [1 с. 306]. Оцінки історичних процесів, які були органічно вмонтовані в контекст розгляду документів, характеризувались концептуальністю, а висновки – цілісністю, завершеністю, логічною структурованістю.

Перший документ, на думку П. Стебницького, був важливий тим, що він яскраво ілюстрував політику русифікації, яка проводилась в Україні, починаючи з Петра I, і охоплювала всі верстви українського суспільства, духовенство зокрема. П. Стебницький робив узагальнюючі висновки у своїх коментарях щодо підпорядкованого статусу Церкви у суспільно-політичній системі Російської держави, суголосності російської імперської та церковної політики щодо підпорядкування українських земель. Русифікація українського духовенства, і в цілому Церкви в Україні була метою не лише великодержавної політики російських імператорів. У такому ж напрямі діяв, як зауважував П. Стебницький, і «духовний уряд Росії, котрий після патріархів «всєя Росии» офіційно перейшов на становище великоросійської урядової інституції» [1 с. 307].

Другим документом з архіву Д. Мордовцева, вартим оприлюднення та наукових коментарів, була «грамота сільському народу» за підписом «тимчасової народної старшини». Вона являла собою свого роду конституцію, у якій були викладені основи нового політичного та економічного державного устрою, яким автори намагались привернути симпатії українського селянства та сподівались організувати народне повстання у південно-західному краї з метою повернути тут своє правління. У змісті грамоти перераховувались усі права, якими «тимчасова народна старшина» збиралась наділити населення України, якби їй пощастило подолати московське панування. Коментуючи цей історичний документ, П. Стебницький чітко висловився з приводу його змісту та безперспективності подібних декларацій. «Але не вважаючи на те, – писав П. Стебницький, – що тут були зачеплені всі інтереси народного життя, розв'язані всі пекучі питання... навіть і аграрне, не вважаючи на те, що автори «золотої грамоти» присягались «заховувати і обороняти всі надані в ній права перед народом, цілим світом і Всемогучим Богом», народ зоставсь, як відомо, глухий на всі ці гарні слова, бо польське повстання в його очах було тільки панське, а значить і грамота була тільки панським «теплим словом» [1 с. 307–308].

Зацікавившись історичними документами, що зберігались в архіві Д. Мордовцева, як віддзеркаленням політики в українських землях – один – Росії, другий – Польщі, П. Стебницький тим самим порушував важливу проблему перманентного історичного вибору України та впливів на неї Заходу і Сходу.

Проблема західних та східних впливів у розмаїтті її проявів була надзвичайно актуальною для Д. Мордовця, про що, перш за все, переконливо свідчили документи, які знаходились у його архіві. Вона яскраво розкривалась у багатоманітній творчості письменника-історика і зокрема у його великій праці, присвяченій жіночим історичним постатям. Галерея більш ніж півсотні жіночих образів була сформована за принципом впливовості та популярності жінок. Героїня кожного сюжету виступала якщо не уособленням епохи в цілому, то, щонайменше, втіленням найбільш характерних її рис, потреб та прагнень. Д. Мордовець розглядав жінку як своєрідний «барометр», що фіксував стан суспільства, зміни у ньому та вказував на появу нових тенденцій.

Цікавою для Д. Мордовця виявилась характеристика впливових жінок за, так званими, двома типами – «західним» та «східним». Симпатії Д. Мордовця були на боці жінок «західної Русі», до якої він відносив литовські та українські землі. Жіночий тип «східної», або Московської Русі виглядав для нього менш привабливим, оскільки мав відбиток «теремного життя». Серед західних жіночих постатей допетровської епохи Д. Мордовець звернув увагу на таких, як Софія Вітовтовна – донька великого князя литовського, що стала дружиною московського князя, Олена Глинська – племінниця нащадка старовинного князівського роду Михайла Глинського, яка зійшла на московський престол після одруження із Василієм III, Марія Гольшанська – волинська дружина князя Андрія Курбського. «Західних жінок» Д. Мордовець зображував енергійними, ініціативними, такими, що мали гарну освіту, виховувались відповідно до вимог часу, активно впливали на політику, були незалежними у прийнятті рішень. Такі риси характеру, на думку історика, могли сформуватися завдяки

.....
сильним впливам європейських держав, а саме Польщі, Литви, Чехії, Моравії. Їхні традиції сприяли вихованню жіночої самостійності та самодостатності, забезпечуючи жінці почесне місце на сторінках історії [10 с. 139].

«Західними» жінками він вважав і тих, які попри своє східне походження потрапили у сферу західних впливів. Серед них – Марфа Борецька, що зверталась до Литви, шукаючи захисту від наступу Москви. Жінкою «західного типу» було ідентифіковано московську княжну Олену Іванівну, яка після одруження із великим князем литовським Олександром Казимировичем стала королевою польською та великою княгинею литовською.

Початок XVIII ст., на переконання Д. Мордовця, сформував новий образ жінки у політиці, уособленням якого стала Анастасія Скоропадська – дружина гетьмана Івана Скоропадського. Вона була промовисто названа «новой украинской женщиной» – на відміну від Мотрі Кочубеївни. Остання, на думку історика, була романтичним символом минулого часу і загинула через те, що не змогла оцінити нову геополітичну ситуацію, піддавшись власним почуттям. Переконаний у тому, що А. Скоропадська була повною протилежністю Мотрі Кочубеївни, Д. Мордовець показав, як жорсткий прагматизм та природна жіноча інтуїція допомогли першій із доньки прилуцького купця стати «ясновельможною гетьманшею». «Скоропадская вырвала из рук Матрены эту гетманскую булаву, потому что поняла, куда должна была тяготеть с этой булавой вся Малороссия...», – писав Д. Мордовець [11 с. 27–28].

Широкий спектр постатей, представлених Д. Мордовцем, давав уявлення про складну картину жіночої історії у контексті не менш складних зовнішніх впливів на українську історію. Історія, пов'язана з Мотрею Кочубеївною, на думку Д. Мордовця, стала приводом до розгортання політичного конфлікту, що визначив подальшу долю України. Оцінюючи вплив цієї жінки на перебіг подій, можливо дещо перебільшений, він писав: «Измена Мазепы, тайный союз его с королями шведским и польским, и страшная гибель отца Матрены, сложившего голову на плахе за несчастную дочь свою и за всю Украину, и Полтавская битва, так вознесшая Петра и Россию, весь этот ряд великих исторических событий, отразившихся на всей судьбе русской земли и соседних с ней государств и сложившихся именно так, как они сложились: – все это неразрывно связано с именем Матрены Кочубей и с ее несчастной, роковой привязанностью к Мазепе» [10 с. 346].

Отже, проблема Україна – Захід – Схід була органічною складовою у творчості Д. Мордовця. У відповідності до жанру творів-досліджень, далеких від академізму, ця проблема розкривалась через створені яскраві історичні образи, іноді у дещо гіпертрофованій репрезентації. Тим не менш, наявність у працях Д. Мордовця сюжетів, що розкривали культурно-політичні взаємовпливи в українському соціумі, як і науково-публіцистичні рефлексії П. Стебницького з приводу русифікації та колонізації українського соціуму, переконливо свідчили про спільність наукових інтересів двох лідерів петербурзьких українців. Науково-творча спадщина цих двох яскравих постатей, що уособлювали собою різні покоління українського петербурзького середовища, складає суттєвий доробок національної історіографії і є відбитком непростих соціокультурних, психологічних та ідеологічних трансформацій та настроїв суспільства.

На тлі історичних подій та тенденцій в історіографічному процесі початку XX ст. інтерес П. Стебницького до Д. Мордовця та його архіву був цілком зрозумілим і закономірним, як зрозумілим і закономірним було прагнення зберегти для нащадків пам'ять про одного з яскравих та талановитих українських діячів. Стаття П. Стебницького закінчувалась промовисто та оптимістично у відповідності до покликання, призначення та стратегії тогочасної «України». «З поданих вище коротких звісток видно, який цікавий здобуток для українського національного музею дала спадщина Д. Л. Мордовця, – підсумовував П. Стебницький. – Українському громадянству зостається подякувати жертводавцям за той, насправді найкращий спосіб, яким вони надумали пошанувати пам'ять симпатичного українського «дідуся» [1 с. 310].

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА.

1. Стебницький П. З архіву Д. Л. Мордовцева / П. Стебницький // Україна. – 1907. – Т. 3. – С. 285–310.
2. Упродовж 1907 р. вийшло 4 томи журналу у 12 книгах. Того ж року його видання було припинено і розпочато лише наприкінці 1913 р.
3. [Б. а.] // Україна. – 1907. – Т. 1. – С. III–V.
4. Дорошкевич Г. Д. Мордовець як літературна і громадська постать (1830 – 1905) / Г. Дорошевич // Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. Х. Од. зб. 17301.

5. Александрова В. Данило Лукич Мордовцев (спогади його доньки) 1928 / В. Александрова // Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. Х. Од. зб. 16843 – 16844.
6. Мордовцев Д. Н. И. Костомаров по моим личным воспоминаниям / Д. Мордовцев / Д. Мордовцев // Новь. – 1888. – № 16. – С. 211–217.
7. Франко І. Данило Мордовець (Некролог) / І. Франко // І. Франко. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка. – 1982. – Т. 36. – С. 43.
8. Сірополко С. Петро Стебницький як книголюб / С. Сірополко // Українська книга. – 1937. – № 7 – 8. – С. 322.
9. Архів було поділено на дві частини. Одну з них, що складалась переважно з книг, родичі Д. Мордовця подарували бібліотеці петербурзького «Общества имени Т. Г. Шевченко для вспомоществования нуждающимся уроженцам Южной России, учащимся в высших учебных заведениях Санкт-Петербурга», другу – Чернігівському музею ім. В. В. Тарновського.
10. Мордовцев Д. Русские исторические женщины. Популярныя рассказы из русской истории. Женщины допетровской Руси / Д. Мордовцев. – СПб: Изд-во К. Н. Плотникова, 1874. – 363 с.
11. Мордовцев Д. Русские исторические женщины. Биографические очерки из русской истории. Женщины первой половины XVIII века / Д. Мордовцев. – СПб: Изд-во А. Черкесова и К., 1874. – 367 с.

Буряк Л.І. П. Я. СТЕБНИЦКИЙ И Д. Л. МОРДОВЕЦ: НА ПЕРЕСЕЧЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ

Деятельность двух знаковых личностей петербургского общества второй половины XIX века рассматривается как органичное целое на почве украинских интересов. Исследуется закономерная обусловленность научного интереса П. Стебницкого к архиву Д. Мордовца. Статья П. Стебницкого анализируется как первая попытка изучения общественной деятельности Д. Мордовца в контексте украинского национального движения.

Ключевые слова: П. Я. Стеницкий, Д. Л. Мордовец, украинское петербургское общество, архив Д. Л. Мордовца.

Buryak L.I. P.Y. STEBNITSKIY AND D. L. MORDOVETS: AT THE INTERSECTION OF THE NATIONAL INTERESTS.

The activities of two key figures of St. Petersburg society of the second half of the XIX century is considered as an organic whole on the basis of Ukrainian interests. The logical conditionality of the scientific interest of P. Stebnitskiy to the archive of D. Mordovets is investigated. The article by P. Stebnitskiy is analyzed as a first attempt to study of social activity of D. Mordovets in the context of the Ukrainian national movement.

Keywords: P. Y. Stebnitskiy, D. L. Mordovets, Ukrainian St. Petersburg society, archive of D. Mordovets.

УДК 262.14 (477) (092)

О.О.Семенчук

РОДИНИ ПРАВОСЛАВНОГО СВЯЩЕНСТВА В УКРАЇНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.: АТАНАЗЕВИЧІ

На основі історичних джерел персоніфіковано священницьку родину Атаназевичів, показано місце її найяскравіших представників у суспільно-політичному житті, прослідковано їх участь у найважливіших подіях суспільно-політичного процесу тогочасного суспільства.

Ключові слова: священницька родина, Уманщина, парафія, церковнопарафіяльні школи, протоієрей, суспільно-політичне життя.

З давніх-давен церква брала на себе функцію просвітництва і виховання суспільства, ставши добрим порадиником і наставником в складних життєвих ситуаціях. Але за поняттям «церква» ховаються імена тих, хто творив її історію. Вона містить у собі величезну кількість імен, які до нині залишаються маловідомими, малодослідженими, а деякі зовсім ховаються у величезній масі архівних джерел і потребують пильної уваги дослідників. На сучасному етапі розвитку незалежної української держави та відродження духовності з'явилась можливість для здійснення наукового дослідження у даному напрямку. Саме виявлення та персоніфікація «нових» імен дало б можливість заповнити значні прогалини у історії церкви, а тим самим збагатити і вітчизняну історію.